

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.2.19>

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛУЖБОЮ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ЯК ОБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ

Гриценко В.Г.,
*доктор юридичних наук,
професор, заслужений юрист України,
професор кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
ORCID: orcid.org/0000-0003-4813-6153
e-mail: v.gritsenko69@gmail.com*

Гриценко В.Г. Сутність та особливості забезпечення Службою безпеки України національної безпеки держави як об'єкта адміністративно-правової охорони та захисту.

Наукова стаття присвячена дослідженню сутності та особливостям забезпечення Службою безпеки України національної безпеки держави як об'єкта адміністративно-правової охорони та захисту. Зазначено, що Служба Безпеки України відіграє ключову роль у здійсненні адміністративно-правової охорони та захисту національної безпеки держави.

Окреслено, що сутність діяльності СБУ полягає в системному аналізі, прогнозуванні та ліквідації загроз, що можуть виникнути як на зовнішньому, так і на внутрішньому фронті. Ця діяльність передбачає надання правового та адміністративного реагування на потенційні та актуальні загрози, виявлення та припинення діяльності вороже налаштованих елементів та терористичних угруповань, які можуть викликати загрозу національній безпеці.

Доведено, що забезпечення національної безпеки держави є надзвичайно складним завданням, що вимагає великої відповідальності та професіоналізму. Служба Безпеки України відіграє важливу роль у цьому процесі, діючи як ключовий ланка в системі захисту національних інтересів та безпеки держави.

Акцентовано, що адміністративна діяльність підрозділів СБУ, зважаючи на особливий характер специфічного державного виду діяльності цієї служби, повинна характеризуватися не лише через призму її завдань та функцій (захисту державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного й оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян), а з огляду на їхнє організаційне забезпечення (видання правових актів управління, здійснення юридично-значущих дій, організації співпраці, взаємодії та адміністративно-договірної діяльності, участі у заходах із забезпечення прав громадян).

Підкреслено, що сутність та особливості забезпечення національної безпеки держави Службою безпеки України визначаються комплексом адміністративно-правових заходів та стратегій, спрямованих на захист суверенітету, територіальної цілісності, конституційного ладу, інтересів громадян і стабільності країни.

Ключові слова: адміністративно-правові засоби, національна безпека, державна безпека, Служба безпеки України, методи адміністративної діяльності, національний суверенітет, територіальна цілісність.

Hrytsenko V.G. The essence and peculiarities of ensuring the national security of the state by the Security Service of Ukraine as an object of administrative and legal protection and protection.

The scientific article is devoted to the study of the essence and features of ensuring the national security of the state by the Security Service of Ukraine as an object of administrative and legal protection and protection. It is noted that the Security Service of Ukraine plays a key role in the implementation of

administrative and legal protection and protection of the state's national security.

It is outlined that the essence of the activity of the SBU consists in the systematic analysis, forecasting and elimination of threats that may arise both on the external and on the internal front. This activity involves providing a legal and administrative response to potential and actual threats, identifying and stopping the activities of hostile elements and terrorist groups that may pose a threat to national security.

It has been proven that ensuring the national security of the state is an extremely difficult task that requires great responsibility and professionalism. The Security Service of Ukraine plays an important role in this process, acting as a key link in the system of protecting national interests and state security.

It was emphasized that the administrative activity of the units of the SBU, taking into account the special nature of the specific state type of activity of this service, should be characterized not only through the prism of its tasks and functions (protection of state sovereignty, constitutional order, territorial integrity, economic, scientific, technical and defense potential of Ukraine, legitimate interests of the state and the rights of citizens), and with regard to their organizational support (issuance of legal acts of management, implementation of legally significant actions, organization of cooperation, interaction and administrative and contractual activities, participation in measures to ensure the rights of citizens).

It is emphasized that the essence and features of ensuring the national security of the state by the Security Service of Ukraine are determined by a complex of administrative and legal measures and strategies aimed at protecting sovereignty, territorial integrity, the constitutional system, the interests of citizens and the stability of the country.

Key words: administrative and legal means, national security, state security, Security Service of Ukraine, methods of administrative activity, national sovereignty, territorial integrity.

Постановка проблеми. Після оголошення незалежності 24 серпня 1991 року, Україна пройшовши найважливіший історичний етап у своєму становленні як незалежна, демократична та проєвропейська держава сформувала державні установи, спрямовані на захист суверенітету країни та вирішення інших завдань у сфері національної безпеки. На законодавчому рівні було прийнято Закон України «Про Службу безпеки України», який став основою для подальшого розвитку даної установи. Виклики сучасності радикально змінюють і підходи до розуміння сутності та значення адміністративно-правових відносин щодо захисту прав та інтересів громадян нашої країни Службою безпеки України. Необхідність гарантування дотримання цього правового базу зумовлює актуальність дослідження.

Стан опрацювання цієї проблематики. Дані проблемні питання досліджувалися науковцями, як теоретиками так і практиками в різні часи. Окремі теоретичні аспекти забезпечення Службою безпеки України національної безпеки держави як об'єкта адміністративно-правової охорони та захисту було предметом наукових пошуків низки вчених, зокрема: І. Вітика, Є. Кобко, В. Степановського, В. Кондратенко, М. Корнієнко, О. Ковальнової, В. Костюка, О. Каглинського, О. Полковніченка, Т. Стукан.

Мета статті полягає у вивченні сутності та особливостей діяльності Служби безпеки України щодо забезпечення національної безпеки держави як об'єкта адміністративно-правової охорони та захисту.

Вклад основного матеріалу. Однією із стратегічних цілей і одночасно функцією держави є забезпечення національної безпеки, адже кожний громадянин повинен бути впевнений у своєму захисті від глобальних загроз та проявів зовнішньої агресії.

У той же час в сучасних умовах зростання ризиків і загроз національній безпеці, поява нових викликів перед державою, проблема практичного забезпечення національної безпеки, адекватного і своєчасного реагування набувають все більшого значення. Тому очевидно, що головною місією Служби безпеки України є безпека країни та захист прав її громадян.

У статті 1 Закону України «Про Службу безпеки України» закріплено, що СБУ – це державний правоохоронний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України [1].

Коли ми говоримо про компетентність як складову частину правового статусу Служби безпеки України, важливо підкреслити, що її сутність визначається переважно як сукупність закріплених у формальній формі прав і обов'язків. Ці повноваження, що є невід'ємною частиною кожного органу або посадової особи, дозволяють відомству або офіційному персоналу приймати обов'язкові рішення, організовувати та контролювати їх виконання, а також при необхідності застосовувати відповідальні заходи [2; 3].

Серед основних напрямів діяльності Служби безпеки України варто відзначити: здійснення контррозвідальних заходів (виявлення та припинення незаконних дій іноземних спецслужб), захист національної державності (захист державного суверенітету, територіальної цілісності та конституційного ладу), захист інформаційного та кіберпростору (забезпечення інформаційної та кібернетичної безпеки країни), охорона державної таємниці (захист конфіденційної інформації в сферах оборони, економіки, науки та техніки, зовнішніх відносин і т. д.), боротьба з тероризмом (захист держави від терористичних загроз, ведення моніторингу рівня терористичної загрози), захист об'єктів критичної інфраструктури (захист об'єктів енергетики, транспортної системи та інших важливих галузей), протидія російській агресії (участь у воєнних та спеціальних операціях на передовій) [4; 3].

Ми підтримуємо позицію В. Троцького та О. Плетньова, які зазначають що на сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці України, стабільності в суспільстві, на які має реагувати СБУ, є такі:

– у сфері державної безпеки: розвідувально-підбивна діяльність іноземних спеціальних служб; загроза посягань з боку окремих груп та осіб на державний суверенітет, територіальну цілісність, економічний, науково-технічний і оборонний потенціал України, права і свободи громадян; поширення корупції, хабарництва в органах державної влади, зрощення бізнесу і політики, організованої злочинної діяльності; злочинна діяльність проти миру і безпеки людства, насамперед поширення міжнародного тероризму; загроза використання з терористичною метою ядерних та інших об'єктів на території України; можливість незаконного ввезення в країну зброї, боєприпасів, вибухових речовин і засобів масового ураження, радіоактивних і наркотичних засобів; спроби створення і функціонування незаконних воєнізованих збройних формувань та намагання використати в інтересах певних сил діяльність військових формувань і правоохоронних органів держави; прояви сепаратизму, намагання автономізації за етнічною ознакою окремих регіонів України;

– у внутрішньополітичній сфері: порушення з боку органів державної влади й органів місцевого самоврядування Конституції та законів України, прав і свобод людини та громадянина, зокрема під час проведення виборчих кампаній, недостатня ефективність контролю за дотриманням вимог Конституції та виконання законів України; можливість виникнення конфліктів у сфері міжетнічних і міжконфесійних відносин, радикалізації та проявів екстремізму в діяльності деяких об'єднань національних меншин і релігійних громад; загроза проявів сепаратизму в окремих регіонах України;

– в екологічній сфері: небезпека техногенного, зокрема ядерного та біологічного, тероризму;

– в інформаційній сфері: комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм; розголошення інформації, яка становить державну та іншу передбачену законом таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави або спрямована на забезпечення потреб і національних інтересів суспільства та держави [5;6].

В свою чергу, доречно зазначають О. Власюк і О. Шмоткін, що СБУ виступає державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку, про це не одноразово ми наголошуємо у нашому дослідженні. Вона є складовою національної безпеки [7, с. 450], головний об'єкт якої – права та свободи людини й громадянина [8, с. 270]. Тому органи названої спеціальної служби не лише здійснюють охорону суб'єктивних прав громадян під час виконання правоохоронних функцій, гарантують їхнє дотримання у своїй правозастосовній діяльності, а й сприяють втіленню у практичну площину інших елементів такого юридичного механізму. Лише за повного забезпечення державної безпеки без загроз і ризиків створюються умови для реалізації міжнародно-правових стандартів прав людини.

Переважна більшість окреслених завдань Служба безпеки України реалізує у процесі здійснення адміністративної діяльності, яка безпосередньо передбачає забезпечення національної безпеки. Адміністративна діяльність СБУ передбачає використання нормативно закріплених методів. У відповідності методи адміністративної діяльності СБУ повинні відповідати їх принципам.

Методи адміністративної діяльності СБУ досить різноманітні та покликані забезпечити високу ефективність діяльності співробітників СБУ, злагодженість роботи, сприяти розвитку творчої ініціативи кожного співробітника. Їм властиві такі риси:

- 1) виражають зв'язок суб'єкта адміністративної діяльності з об'єктом цієї діяльності
- 2) є засобами здійснення керуючого впливу суб'єкта на об'єкт управління, а також засобами упорядкування, організації процесів, що відбуваються у сфері адміністративної діяльності СБУ, прийомами, за допомогою яких досягаються певні цілі діяльності;
- 3) становлять найбільш активний елемент в адміністративній діяльності СБУ;

4) мають альтернативний характер [9].

Адміністративні методи діяльності СБУ об'єктивно за формою можна поділити на два найбільш характерні види, що застосовуються під час здійснення внутрішньо-системної, тобто організаційної діяльності щодо успішного функціонування підрозділів СБУ, та зовнішньо-системної діяльності, яка пов'язана з виконанням функцій, які покладені на СБУ щодо забезпечення національної безпеки. За способом впливу адміністративні методи поділяються на такі, які уповноважують вчиняти визначені дії; що заохочують до вчинення соціально корисних дій; що забороняють вчинення будь-яких дій [9].

Таким чином, можна погодитися, що адміністративна діяльність підрозділів СБУ, зважаючи на особливий характер специфічного державного виду діяльності цієї служби, повинна характеризуватися не лише через призму її завдань та функцій (захисту державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного й оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян), а з огляду на їхнє організаційне забезпечення (видання правових актів управління, здійснення юридично-значущих дій, організації співпраці, взаємодії та адміністративно-договірної діяльності, участі у заходах із забезпечення прав громадян) [9].

Безперечно, адміністративна діяльність підрозділів Служби безпеки України (СБУ) становить один із ключових аспектів забезпечення національної безпеки держави. Підрозділи СБУ здійснюють широкий спектр адміністративно-правових заходів з метою запобігання та протидії різноманітним загрозам, які можуть порушити стабільність та безпеку держави. У сукупності ці адміністративно-правові заходи створюють систему захисту національної безпеки, яка є фундаментом для стабільного та безпечного розвитку держави. Адміністративна діяльність підрозділів СБУ спрямована на забезпечення ефективного функціонування державних інститутів, захист прав і свобод громадян, а також на підтримку національного суверенітету та територіальної цілісності України

Висновок. Підводячи підсумок, слід зазначити, що діяльність Служби безпеки України базується на високій відповідальності перед державою та громадянами. Основною метою цієї діяльності є забезпечення стабільності, безпеки і захищеності України. Шляхом виконання своїх функцій та завдань СБУ забезпечує національну безпеку, реагує на загрози зовнішньої та внутрішньої агресії, а також захищає права, свободи та інтереси громадян. Ця високопрофесійна та відповідальна діяльність спрямована на збереження суверенітету та незалежності держави, що становить важливий елемент національної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення: 05.03.2024).
2. Умаєв Б. Особливості соціального захисту військовослужбовців і працівників Служби безпеки України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2022. № 70. С. 248–252
3. Брусакова О.В. Правові основи діяльності Служби безпеки України як суб'єкта публічної влади. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2023. № 12. URL: http://www.lsej.org.ua/12_2023/130.pdf.
4. Служба безпеки України: офіційний вебсайт. Діяльність СБУ. URL: <https://ssu.gov.ua/>.
5. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 10.03.2024).
6. Троцький В.В., Плетньов О.В. Роль і місце Служби безпеки України в системі суб'єктів боротьби з тероризмом (адміністративно-правові аспекти). *Адміністративне право і процес.* 2013. № 3(5). URL: <file:///C:/Users/HP/Downloads/524-Article%20Text-893-1-10-20190426.pdf>.
7. Власюк О.С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики: Вибр. наук. праці. Київ: НІСД, 2016. 528 с.
8. Шмоткін О.В. Філософсько-правові аспекти діяльності Служби безпеки України по забезпеченню прав особи. *Наукові праці Одеської національної юридичної академії.* 2009. Т. 8. С. 270–277.
9. Пузирний В.Ф. Адміністративна діяльність Служби безпеки України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2017. № 5. С. 121–123. URL: http://apnl.dnu.in.ua/5_2017/30.pdf.